

Ключевые слова: возобновление досудебного расследования, отмена постановления о приостановлении, направление копии постановления, выздоровление подозреваемого.

Krivos I. S. Problem questions of procedural order of the proceeding in pre-trial investigation in the context of the Criminal Procedure Code of Ukraine

Problem questions of procedural order the resumption of pre-trial investigation in the context of the Criminal Procedure Code of 2012 are analyzed. Discussion questions about the use of some of the grounds for the resumption of the pre-trial investigation are examined, the ways of optimization of the legal institution are proposed.

Keywords: proceeding in pre-trial investigation, abolition of decision of proceeding, the direction of the copy of resolution, the recovery of the suspect.

УДК 343.97:[343.35:343.73](477)

Р. Р. Кузьмін

КОРУПЦІЯ ЯК ЧИННИК ОРГАНІЗОВАНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Розглянуто концептуальні засади корупції як чинника організованої економічної злочинності в Україні. Подано характеристику теоретико-методологічних основ протидії корупційній злочинності, здійснено аналіз правової основи протидії корупційній злочинності на сучасному етапі та сформульовано пропозиції щодо удосконалення чинного антикорупційного законодавства України.

Ключові слова: корупція, законодавче забезпечення, протидія, організована злочинність, економічна злочинність, антикорупційне законодавство.

Основним підґрунтям та рушійною силою сучасної економічної злочинності є прояви корупції. Корупція – одна з найдавніших проблем людства. Уперше застосував термін «корупція» щодо процесів державотворення Аристотель, який, розглядаючи тиранію, вважав її неправильною, викривленою або корумпованою формою правління. У римському праві цим терміном позначали діяльність кількох осіб, спрямовану на порушення нормального перебігу судового процесу чи управління суспільством [1, с. 46]. У середині XVIII ст. Ш. Монтеск'є зазначав: «... відомо за досвідом віків, що будь-яка людина, яка наділена владою, схильна зловживати нею і рухатись у цьому напрямку доти, доки не досягне належної для неї межі» [2, с. 289].

Визначення корупції, запропоновані в сучасній вітчизняній літературі, належать, передусім, правознавцям. Адже саме протягом 90-х років минулого століття внесено неодноразові пропозиції що-

до їх законодавчого врахування. Майже в кожному документі, що характеризує соціально-економічну та політичну ситуацію в Україні, йдеться про корупцію.

Корупцію в Кодексі поведінки посадовців з підтримання правопорядку, прийнятому Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1979 р., визначено як підкуп, продажність посадовців (публічних службовців) та їх службову поведінку, здійснювану у зв'язку з отриманою або обіцяною винагородою [3]. Основні засади щодо запобігання та протидії корупції визначено іншими міжнародними антикорупційними документами, ратифікованими Верховною Радою України [4; 5].

Відповідно до абз. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», корупція – це використання особою, зазначеною в ч. 1 ст. 4 Закону, наданих їй службових повноважень і пов'язаних із цим можливостей, з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній в ч. 1 ст. 4 Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам, з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень і пов'язаних із цим можливостей [6].

Корупція як соціальне явище має безліч аспектів, серед яких і економічний. У спеціальній літературі висловлено пропозиції розглядати корупцію з економічного погляду як незаконний вид діяльності, пов'язаної з використанням службового статусу для отримання прибутків [7, с. 59]. Службові особи держави в умовах ринку звільнилися не лише від суспільного, партійного, а й від державного контролю, їх казнокрадство стало основною та перспективною статтею особистих доходів на тимчасових і нестійких державних посадах [8, с. 83].

Деякі вчені розглядають корупцію та економічну злочинність або як одне ціле, або як частину й ціле. Так, О. І. Гуров вважає корупцію однією з обов'язкових ознак економічної злочинності [9, с. 205]. О. В. Філімонов зазначає, що корупція є однією з ознак економічної злочинності [10, с. 36]. А. І. Аркуша стверджує, що використання корумпованих зв'язків є обов'язковим елементом у діяльності формувань, що спеціалізуються на вчиненні злочинів у сфері економіки [11, с. 120]. О. Г. Кальман переконаний, що організована злочинність у сфері економіки фактично не може існувати без підтримки й тісної взаємодії з владними структурами. Це, зокрема, зумовлено потребою легалізації значних сум коштів, здобутих організованими злочинними угрупованнями [12, с. 39]. Неодмінним елементом економічної злочинності та однією з основних її ознак визнає корупцію А. Багрій-Шахматов [13, с. 3].

Аналогічної позиції дотримуються західні фахівці. Визнаючи корупцію супутником організованої злочинності, вони розглядають

її як засіб забезпечення прикриття для кримінальних структур, з одного боку, та форму злиття політичної й економічної еліти зі злочинним світом – з іншого [14, с. 22].

Особливу актуальність проблема корупції й боротьби з нею набуває під час здійснення реформ, що супроводжуються соціальною напруженістю та економічною нестабільністю. Тому особливо високий рівень корупції постерігається в країнах з вираженими кризовими явищами в економіці, що характерно й для сучасної України. Корупція як невід’ємна складова інфраструктури організованої економічної злочинності виявляється, насамперед, у сфері економіки, охоплює різноманітні вияви службових зловживань, за яких службові особи використовують свої владні й інші повноваження з корисливою та іншою особистою зацікавленістю [15, с. 104].

За оцінками закордонних експертів, Україна у світовому рейтингу корумпованих країн увійшла до п’ятірки лідерів, випередивши Італію. За цим показником корупції організації Transparency International (TI), що є процентним індексом корумпованості, Україна посіла 70-те місце серед 85 країн (Російська Федерація, наприклад, посіла 76-те місце). На думку зарубіжних експертів, в Україні майже 70 % чиновників мають нелегальні доходи. За даними фахівців Світового банку, сума хабарів, які одержують щорічно службові особи в Україні, становить близько двох обсягів річного торговельного обігу нашої держави [16].

Якщо, за оцінками фахівців, незареєстрована частина корупційних злочинів перевищувала зареєстровану в десять разів (кінець 1980-х рр.), то вже в середині 1990-х рр. рівень латентності корупційних злочинів експерти оцінювали коефіцієнтом, що перевищує 2000 [17]. Лише за офіційними статистичними даними Генеральної прокуратури України, у загальній структурі економічної злочинності кожний другий виявлений злочин належав до сфери службової діяльності, а кожний десятий стосувався одержання хабара службовою особою.

Серед основних форм зрощення чиновництва та бізнесу в системі господарсько-правових відносин слід назвати такі:

- «кришування» бізнесу, тобто нав’язування чиновниками комерційним організаціям платних псевдопослуг щодо захисту їх інтересів від законного та незаконного втручання в їх діяльність правоохоронних органів, добросовісних і недобросовісних конкурентів, різних форм «недружнього» поглинання, а також здириництва з боку злочинних організацій та окремих осіб;

- заснування підконтрольних підприємств, зокрема, банків та інших фінансових установ, або дольова участь у капіталі цих підприємств (через родичів, знайомих або інших посередників) з подальшим наданням таким організаціям різноманітних пільг і преференцій;

- одержання частки в уставному капіталі комерційної організації як плати за послуги (наприклад, відмову від кримінального переслідування або контрольної перевірки; організацію кримінально-

го чи адміністративного переслідування конкурентів; надання державного контракту, субсидії або пільги поза встановленими процедурами);

– розкрадання бюджетних коштів шляхом завищення вартості робіт або послуг, які виконує або надає комерційне підприємство для бюджетної організації (із застосуванням системи «відкату»), а також шляхом незаконної передачі підконтрольним комерційним організаціям фінансових ресурсів, призначених для загальнодержавних потреб;

– «державне рейдерство» – установлення чиновниками контролю за комерційною організацією, зокрема шляхом фальсифікації документів, підкупу службових осіб і суддів;

– використання службового становища у процесі приватизації державних підприємств, з метою придбання їх у приватну власність або заволодіння значною кількістю акцій самим чиновником, близькими йому особами або іншими особами, в інтересах яких діє службовець;

– заснування фондів соціального спрямування, як правило, за прихованої участі чиновників, які забезпечують легалізацію фінансових ресурсів, зокрема одержаних злочинним шляхом, привертають їх з метою фінансування різних проектів, у яких зацікавлені зазначені службовці;

– створення координаційних і консультативних структур на базі органів державної влади та місцевого самоврядування, що складаються з представників бізнесу (ради з підприємництва, інвестицій, економічного розвитку тощо).

Сучасна практика розвитку корупції свідчить, що у багатьох західних країнах законодавець поступово відмовляється від суто репресивних методів у цьому напрямі. У боротьбі з корупцією, крім каральних норм господарського та кримінального права, важливу роль відіграє саме інструмент запобігання їй.

Ці інструменти можна поділити на дві групи: запобігання та протидії корупції в *державних органах і органах місцевого самоврядування*; запровадження *антикорупційної* експертизи законодавства та проектів нормативно-правових актів.

Важливу частину інструментів першої групи становлять інструктивно-методичні правила та рекомендації з питань запобігання і протидії корупції, розроблені для державних органів та органів місцевого самоврядування, а також різноманітні плани, програми, концепції запобігання та подолання корупції. Сьогодні діють методичні рекомендації з питань запобігання та протидії корупції, розроблені для державних органів та органів місцевого самоврядування на підставі низки «антикорупційних» програм [18–25].

Для посилення ефективності боротьби з корупцією Президент України доручив Кабінету Міністрів розглянути питання стосовно покладення на Міністерство юстиції України низки завдань у сфері

запобігання та протидії корупції. Міністерство юстиції має відповісти за збирання інформації про стан корупції, її аналіз. Цей напрям передбачає розроблення антикорупційних стратегій і планів дій з їх реалізації, аналіз ефективності антикорупційного законодавства, розроблення нового законодавства. Міністерство юстиції України відповідає також за інформаційну політику в цій сфері, зокрема, залучення суспільства до антикорупційних кампаній. Значну увагу необхідно приділяти забезпеченню доброчесності на публічній службі. У межах цього напрямку передбачено навчання службовців правил доброчесності. Головним, на наш погляд, є запровадження антикорупційної експертизи законодавства та проєктів нормативно-правових актів. Ця експертиза законодавства – важливий превентивний захід у протидії корупції. Про це свідчить світова практика. Для України її запровадження вкрай важливе, оскільки корупційні чинники, що сприяють або полегшують учинення корупційних правопорушень, нерідко формуються на рівні законодавства. Головне завдання антикорупційної експертизи законодавства полягає саме у виявленні таких норм та їх вилученні [26].

Антикорупційну експертизу законодавства буде здійснювати саме Міністерство юстиції України, яке підготувало пропозиції до програми дій у цьому напрямі. Основними елементами програми мають стати розроблення та запровадження єдиної процедури здійснення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів, законодавче закріплення її обов'язковості та врахування результатів, виявлення джерел виникнення корупційних норм і подальший розвиток методик антикорупційного аналізу законодавства. Міністерство юстиції України врахуватиме найкращі зразки світового досвіду, наприклад, Литви, Латвії, співпрацюючи з відповідним підрозділом Антикорупційної мережі Організації економічної співпраці та розвитку.

Запровадження антикорупційної експертизи законодавства є потужним фактором впливу на процес правотворення. Цей фактор може відігравати як позитивну, так і глибоко негативну роль. Деякі фахівці висловлювали побоювання, що у разі упередженого здійснення такої експертизи вона може слугувати потужним політичним інструментом для лобіювання певними силами певних законопроектів, які не обов'язково відображають суспільні інтереси. З огляду на зазначене, Міністерство юстиції, з метою запобігання таким зловживанням, планує залучати до антикорупційної експертизи представників громадськості та неурядових організацій, а висновки за її результатами оприлюднювати. Крім того, запропоновано, щоб цю експертизу паралельно здійснювали представники неурядових організацій.

Міністерство розпочало аналіз актів Кабінету Міністрів України з метою виявлення корупційних факторів за такими напрямками: неправомірне надання Кабінетом Міністрів України пільг або

переваг суб'єктам господарювання та виділення з порушенням встановленого порядку коштів з державного бюджету; неправомірне розширення Кабінетом Міністрів України й наділення дискреційними повноваженнями центральні органи виконавчої влади та їх посадових осіб; неправомірне створення Кабінетом Міністрів України суб'єктів господарювання.

Водночас вважаємо, що з метою широкомасштабного запровадження антикорупційної експертизи законодавства слід внести відповідні зміни до регуляторного законодавства. По-перше, доцільно доповнити перелік принципів регуляторної політики вказівкою на такий принцип, як некорупційність нормативно-правових актів. По-друге, слід розробити положення Кабінету Міністрів України про порядок здійснення антикорупційної експертизи законодавства та проектів нормативно-правових актів, у якому уточнити, хто і як здійснює таку експертизу. Необхідно розробити методику її здійснення, в якій передбачити всі процедури, додержання яких забезпечувало б об'єктивність, ефективність і достовірність антикорупційної експертизи. Зазначені властивості можуть бути забезпечені лише за умови застосування наукового інструментарію в процесі її здійснення.

Таким інструментарієм можуть бути методи експертних оцінок. Експертами оцінювання ступеня антикорупційності певного законопроекту можуть виступати майбутні адресати, користувачі цього проекту, представники громадськості, вчені, працівники правоохоронних органів. Коректно сформульовані під час підготовки до здійснення експертизи опитувальники допоможуть забезпечити її об'єктивність, ефективність і достовірність.

Список використаних джерел: 1. Шабалин В. А. Политика и преступность / В. А. Шабалин // Государство и право. – 1994. – № 4. – С. 45–48. 2. Монтескье Ш. Избранные произведения / Ш. Монтескье. – М. : Госполитиздат, 1955. – 800 с. 3. Резолюция 34/169 Генеральной Ассамблеи ООН // Организация Объединенных Наций. Генеральная Ассамблея. Официальные отчеты. Тридцать четвертая сессия. – Дополнение № 46 (A/34/46). – С. 238–240. 4. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції : закон України від 18 жовт. 2006 р. № 251-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 50. – Ст. 496. 5. Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією : закон України від 18 жовт. 2006 р. № 252-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 50. – Ст. 497. 6. Про засади запобігання і протидії корупції : закон України від 7 квіт. 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 41. – Ст. 414. 7. Суховарова Е. Л. Трансформация коррупции в условиях перехода к рынку / Е. Л. Суховарова, А. В. Несторов // Коррупция в России: состояние и проблемы. – М. : Моск. ин-т внутр. дел РФ, 1996. – С. 59–63. 8. Лунеев В. В. Коррупция: ученная и фактическая / В. В. Лунеев // Государство и право. – 1996. – № 8. – С. 78–91. 9. Гуров А. И. Профессиональная преступность: прошлое и современность / Гуров А. И. – М. : Юрид. лит., 1990. – 304 с. 10. Филимонов О. В. Социально-правовой контроль – направление борьбы с коррупцией / О. В. Филимонов // Коррупция в России: состояние и проблемы :

матеріали науч.-практ. конф. (26–27 марта 1996 г. / МВД России). – М. : Моск. ин-т МВД России, 1996. – Вып. 2. – С. 36–43. **11.** Аркуша Л. Коррупция – элемент организованной преступной деятельности / Л. Аркуша // Юридический вестник. – 2000. – № 2. – С. 118–121. **12.** Кальман О. Правове забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні / О. Кальман // Прокуратура. Людина. Держава. – 2005. – № 5. – С. 38–42. **13.** Багрій-Шахматов Л. В. Організована злочинність і корупція / Л. В. Багрій-Шахматов // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 1999. – № 2. – С. 3–11. **14.** Бровкін В. Проблеми боротьби з організованою злочинністю в державах з перехідною економікою / В. Бровкін // Проблеми боротьби з організованою злочинністю в регіоні (на матеріалах Харківської та Полтавської областей) / Харк. центр вивчення орг. злочинності при Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 1999. – С. 21–25. **15.** Долженков О. Ф. Корупція як чинник організованої злочинності / О. Ф. Долженков // Корупція: регіональні та галузеві тенденції : [36. наук. ст.] / за ред. М. П. Орзіха, В. М. Дрьоміна. – О. : Фенікс, 2003. – С. 102–107. **16.** Стан корупції в Україні: порівняльний аналіз загальнонаціональних досліджень: 2007–2009 : для Порогової програми для України корпор. «Виклики тисячоліття». – К., 2009. – 47 с. **17.** Лунеев В. В. Преступность XX века: мировые, региональные и российские тенденции / В. В. Лунеев. – М. : Волтерс Клувер, 2005. – 912 с. **18.** Про вдосконалення координації діяльності правоохоронних органів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю : указ Президента України від 12 лют. 2000 р. № 229/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 7. – Ст. 267. **19.** Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією : указ Президента України від 6 лют. 2003 р. № 84/2003 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 6. – Ст. 228. **20.** Про систему заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції : указ Президента України від 9 лют. 2004 р. № 175/2004 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 6. – Ст. 307. **21.** Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції : указ Президента України від 18 листоп. 2005 р. № 1615/2005 // Урядовий кур'єр. – 22.11.2005. – № 222. **22.** Про Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» : указ Президента України від 11 верес. 2006 р. № 742/2006 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 37. – Ст. 2540. **23.** Про застосування статті 13 Закону України «Про державну службу : постанова Кабінету Міністрів України від 11 серп. 1995 р. № 641 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-95-п>. – Втратила чинність. **24.** Про стан виконання центральними і місцевими органами виконавчої влади актів законодавства про державну службу та боротьбу з корупцією : постанова Кабінету Міністрів України від 3 серп. 1998 р. № 1220 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1220-98-п/conv>. **25.** Про стан фінансово-бюджетної дисципліни, заходи щодо посилення боротьби з корупцією та контролю за використанням державного майна і фінансових ресурсів : постанова Кабінету Міністрів України від 29 листоп. 2006 р. № 1673 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 49. – Ст. 3257. **26.** Про затвердження методології проведення антикорупційної експертизи проєктів нормативно-правових актів : наказ М-ва юстиції України від 23 черв. 2010 р. № 1380/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1380323-10>. – 3і змінами.

Надійшла до редколегії 08.04.2013

Кузьмин Р. Р. Коррупция как фактор организованной экономической преступности в Украине

Рассмотрены концептуальные основы коррупции как фактора организованной экономической преступности в Украине. Представлена характеристика теоретико-методологических основ противодействия коррупционной преступности, осуществлен анализ правовой основы противодействия коррупционной преступности на современном этапе и сформулированы предложения по совершенствованию действующего антикоррупционного законодательства Украины.

Ключевые слова: коррупция, законодательное обеспечение, противодействие, организованная преступность, экономическая преступность, антикоррупционное законодательство.

Kuzmin R. R. A corruption as a factor of the organized economic crimes in Ukraine

The article describes the conceptual of foundations of corruption as a factor in organized economic crimes in Ukraine. Characteristic theoretical and methodological foundations of opposition corruption crimes at present and as wellas ways of improving the existing anti-corruption laws of Ukraine has been done.

Keywords: corruption, legislative support, opposition, organized crimes, economic crimes, anti-corruption laws.

УДК 340.1

І. В. Кушнар'ов

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ КОРУПЦІЇ

Проаналізовано причини корупції на основі розкриття природи причинного зв'язку та усвідомлення відмінності між категоріями «причини» та «умови».

Ключові слова: корупція, причини, умови, деформація, цінності, правосвідомість, корупціогенність, законодавство.

Ефективна протидія негативним соціальним явищам безпосередньо пов'язана з виявленням та блокуванням їх причин. Ще Арістотель звернув увагу на те, що «якщо нам відомі причини, що призводять до загибелі державних устроїв, то ми... знаємо і причини, що зумовлюють їх збереження: протилежні заходи спричиняють протилежні дії» [1, с. 544]. Це, безумовно, стосується і такого руйнівного соціального явища, як корупція.